

Hefbomen van **kwaad** naar **goed**.

Over destructief recht

Inleiding

‘Er is zoveel woede in de wereld..’ sprak een politieofficier onlangs bij een regionale diploma-uitreiking van studenten van de Politieacademie. Ja, er is veel woede.. Het is merkbaar in de samenleving. Het is zichtbaar in de toename van (zinloos) geweld en vernieling. Het was zichtbaar op Koninginnedag 2009..

Er is woede.. Maar waar komt die woede vandaan? Waarin uit zich die woede en wat ligt er onder? Wat zijn de gevolgen voor de woedende mens zelf en zijn context?

Hoe kunnen hulpverleners mensen helpen om inzicht te krijgen in het onrecht, het destructieve recht, wat zij hebben opgebouwd in hun leven? En hoe kunnen ze geholpen worden om een keuze te maken geen (verder) destructief gedrag te vertonen? Om de negatieve ervaringen in hun leven om te bouwen tot iets positiefs, zodat ze kunnen worden tot de mens die ze bedoeld zijn? Zodat God tot Zijn doel kan komen in hun leven en zodat de schade voor het nageslacht beperkt wordt?

Wat is destructief recht?

Binnen de Contextuele Benadering staat centraal de balans van geven en ontvangen, de zogenaamde relationele ethiek. Ieder mens heeft het nodig te ontvangen, ieder mens heeft de mogelijkheid iets te geven. Het is rechtvaardig om te mogen ontvangen, zeker wanneer je kwetsbaar bent en afhankelijk. Het is ook rechtvaardig om te kunnen geven, om zodoende bij te kunnen dragen aan het welbevinden van anderen.

In ieder mens vindt – onbewust – een proces plaats van het bijhouden wat er gegeven en ontvangen wordt. Daarin moet een zekere balans zijn, ook al is het logisch dat een kind het meer nodig heeft te ontvangen dan te geven.

Soms wordt deze ‘registratie’ vergeleken met een boekhouding, waarin een bankrekening bijgehouden wordt van uitgaven en inkomsten. Nagy, de grondlegger van het Contextuele Denken, sprak wel over een Grootboek, al heeft hij in latere tijden de vergelijking van een weegschaal meer gebruikt.(1)

Geven en ontvangen is vrijwel nooit in iemands leven perfect in balans. Wanneer men in zijn jonge jaren niet de aandacht, liefde, zorg, voeding, erkenning, stimulansen en bevestiging ontvangt die een kind nu eenmaal nodig heeft, is er sprake van een tekort. De weegschaal raakt uit balans. Of er nu sprake is van aangedaan onrecht of toebedeeld onrecht, er is een tekort. Dit tekort heeft de waarde van een onbetaalde rekening, een tegoed wat nog ingevorderd of opgeëist kan worden. We noemen dit Destructief Recht (DR) of Destructief Gerechtigde Aanspraak (DGA) in de contextuele benadering.

Een definitie van destructief recht?

Daar waar iemand onrecht wordt aangedaan, waar iemand niet ontvangt waar hij of zij redelijkerwijs recht op heeft, of waar iemand niet in staat werd gesteld te geven of teveel gaf zonder daar iets voor terug te ontvangen, ontstaat destructief recht.(2)

Annelien was een 'ongelukje', dat werd haar al vroeg duidelijk gemaakt. Ze was niet verwacht en niet gewenst. Haar ouders dronken teveel, hadden vaak ruzie en het ging er soms heftig aan toe in huis. Ze maakte zich dan zo klein mogelijk om niet op te vallen, anders werd de boosheid op haar afgereageerd. Even leek de situatie tot rust te komen toen pa gedwongen werd het huis te verlaten. De 'oom' die daarna voor haar vader door moest gaan vergreep zich aan haar toen ze nog heel jong was. Annelien kwam in een pleeggezin terecht toen ze nog geen tien was. Vanaf dat moment werd ze - volgens iedereen - een onhandelbare puber.

Een gegeven

Destructief recht is een ethisch gegeven. Het is niet zichtbaar, het is niet meetbaar. Op zich hoeft het niet schadelijk te zijn. Het punt is, hoe gaat men ermee om?

Hoe meer iemand ervaart dat er onrecht is in zijn leven, hoe meer hij zal neigen naar destructieve handelingen. Dat geldt vooral wanneer mensen niet bij machte zijn om hun mond open te doen. Vaak is er ook sprake van een taboe. Wanneer de vuile was niet buiten mag worden gehangen, wanneer een kind onder dreiging tot zwijgen wordt gedwongen, is dat een opstapeling van destructief gerechtigde aanspraak. Juist wanneer mensen – vanuit familietraditionele -, culturele- of religieuze oorzaken – belemmerd worden in het uiten van frustraties, woede, rouw en teleurstelling, zullen zich meer ondergrondse negatieve patronen ontwikkelen, dan wanneer men de vrijheid heeft te uiten waar men last van heeft.

Voor alle duidelijkheid, het gaat hier uiteraard niet om *juridisch* recht, alsof iemand die veel onrecht heeft ervaren een geldig excuus heeft om wraak te nemen.

Dat dit verwarring kan geven blijkt uit wat een gefrustreerde vrouw eens zei: "Ik baal van al die Borderliners in mijn omgeving! Als ik iets fout doe moet ik 'sorry' zeggen of de consequenties op me nemen, en zij hebben altijd een excuus.. Ik zou haast willen dat ik het ook had!"

Gevolgen van een onbalans in geven & ontvangen:

Wanneer mensen geen betrouwbaarheid en veiligheid ontvangen hebben, heeft dat vaak ernstige gevolgen:

Men heeft 'het – destructieve - recht' om:

- anderen af te wijzen of te wantrouwen
- zich af te sluiten van werkelijk contact met anderen
- herstel of erkenning op te eisen van anderen
- wraak te nemen op onschuldige derden
- de pijn van anderen te bagatelliseren

Zo was er een vroedvrouw die tegen bevallende vrouwen tekeer ging wanneer zij schreeuwden van de pijn: 'Hou je mond, je weet niet wat pijn is!' Ze had in een Jappenkamp gezeten...

- zich als slachtoffer op te stellen

Mark verwoordde het als volgt: "Ze wisten op school toch wat ik voor ellendige jeugd had gehad? Hoe konden ze dan van mij verwachten dat ik een brave leerling zou zijn. Als er iemand een geldige reden had om dwars te zijn was ik het toch wel?"

Andere mogelijke gevolgen:

- DGA kan leiden tot *zelfdestructief gedrag*, wanneer men als troost voor het geleden onrecht zichzelf verwent met overmatig snoepen, drugs of drank gebruiken of welk ander verslavend gedrag dan ook.

In ziekenhuizen werd enige tijd geleden in de bezoekersrestaurants reclame gemaakt met de slogan: 'Als er één het verdient bent u het wel'...

- Destructiviteit kan de vorm hebben van *geen zorg dragen voor zichzelf en geen verantwoordelijkheid nemen voor relaties*. Dan staat de balans van geven en ontvangen dus volledig stil. (3)

- Bovendien leidt DR vaak tot *onmacht om werkelijk te ontvangen en te geven*. Een kind raakt daarin beschadigd als het niet in vrijheid mag ontvangen. Wanneer er bij elk ontvangen steeds iets dwingend tegenover staat. Ook het kind wat geen erkenning heeft gevonden en eindeloos op zoek blijft naar aandacht en het gezien worden, zal niet ontvangen maar opeisen. Evenals het meisje dat ontdekt dat ze slechts waardering krijgt wanneer ze zich grenzeloos aanpast, waardoor ze niet werkelijk vrij is om te geven.

Else-Marie van den Eerenbeemt schrijft: *Het komt nogal eens voor dat ouders, zeker moeders, in hun verlangen de gezinssituatie zo lang mogelijk vast te houden, blijven doorzorgen voor hun kinderen, zonder iets terug te willen ontvangen. Daarmee maken ze onbedoeld hun kinderen onvrij. Ze geven hun niet de gelegenheid het recht op autonomie te verdienen en daarmee de mogelijkheid vrij hun eigen keuzes te maken.* (4)

- Het kan mensen *vervreemden van God of kerk*, wat vaak weer extra pijn meebrengt vanwege de familie- en vriendencontacten. Vaak genoeg roepen mensen in hun onmacht, boosheid en frustratie: *‘Waar is God dan? Hij had die ellende toch kunnen voorkomen? Als Hij echt een God van liefde is, dan mag Hij wel wat aardiger voor me zijn’*. Iemand moet de rekening betalen voor hun pijn. Vaak wordt alle boosheid dan geprojecteerd op God of ‘De Kerk’, waarmee men wellicht denkt een zondebok te hebben. Helaas zijn christenen (ook) niet de personen die ze zouden moeten zijn, waardoor ze andere mensen beschadigen. Veel voorkomende – en vaak terechte – verwijten zijn: *‘Ze zijn zo schijnheilig, die kerkmensen.. ze weten het allemaal zo mooi te vertellen, maar ondertussen..’*. Ook veroordeling is vaak een grote wond bij ex-christenen. Wanneer ze teleurgesteld de kerk (en soms ook God) verlaten leidt dit nogal eens tot isolement, eenzaamheid en het verlies van waardevolle hulpbronnen.

- Bovendien, wanneer iemand een grote innerlijke verwonding heeft opgelopen, en daar niet mee naar God en/of een pastoraal werker of hulpverlener gaat, leidt dit vaak tot *bitterheid, wrok, onvergevingsgezindheid*. Dit kan weer tot gevolg hebben dat men belemmerd wordt in zijn persoonlijke ontwikkeling en geestelijke groei.

En dus...

Vaak wordt Destructief Recht zichtbaar in woede. Geuite woede, in vandalisme, extreme uitingen, zinloos geweld. Of bevroren woede, die vaak zichtbaar wordt in depressies en psychische of fysieke klachten. Het gevolg is dat niet alleen de persoon in kwestie, maar ook zijn of haar hele context daaronder te lijden heeft.

Een rekening die rouleert

Er is een sterk gerechtvaardigd gevoel om op te komen voor zichzelf, maar wanneer dit ten koste gaat van onschuldige derden, is er sprake van een nieuw onrecht. Onrecht wat – helaas – vaak niet gezien wordt door degene die het ‘bewerkt’.

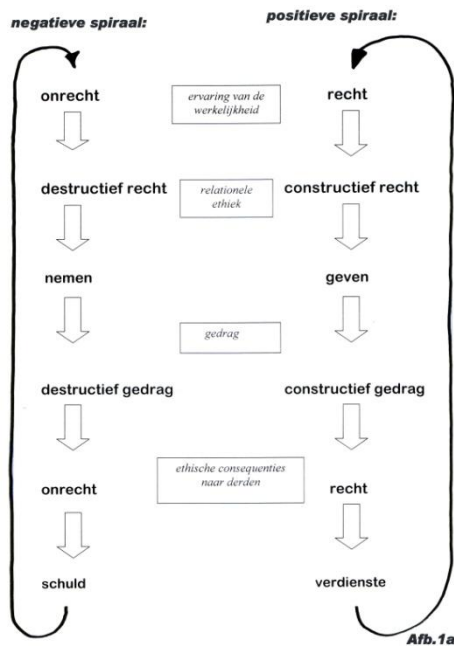
Menno was in zijn jeugd ernstig verwaarloosd en vernederd. Hij voelde zich gekwetst tot in het diepst van zijn ziel. Hij nam afstand van zijn ouders en wilde hen nooit meer zien. Hij verbood zijn vrouw en kinderen contact op te nemen met zijn familie. De grootouders hadden ‘hun recht verspeeld’ om hun kleinkinderen ooit te zien.

Ooit erkende hij in tranen: ‘Ik wilde het anders doen dan mijn vader.., maar ik sta ook steeds te schreeuwen tegen mijn dochtertjes. Maar goed, ik heb één troost: zolang het niet erger wordt dan wat ik heb meegemaakt, heb ik het in elk geval beter gedaan dan mijn vader, dus heb ik mijn doel bereikt.’

Een ophoping van onrecht leidt meestal tot een grote wond, waarbij het eigenlijk geen verschil maakt of men nu beschadigd is door onrecht wat door anderen is aangedaan, door verdelend onrecht (de ellende die er nu eenmaal in de wereld is door de vloek die over de wereld ligt) of door ernstige tekorten die een kind heeft opgelopen in zijn (vroeg) jeugd. Nooit mogen geven is evenzo een vorm van onrecht, waardoor iemand niet bevestigd wordt in zijn bestaan.

Spiraal van onrecht

In onderstaande afbeelding is heel duidelijk te zien hoe een negatieve spiraal kan ontstaan wanneer iemand een ervaring heeft van onrecht. In de relationele ethiek geldt dit als destructief recht. Het gevolg voor het gedrag is dat men gaat 'nemen' of 'opeisen', wat een daad is van destructief gedrag. In de ethische consequenties naar derden is dit een nieuw onrecht, wat leidt tot schuld van de veroorzaker. Bij het slachtoffer is vervolgens ook een ervaring van onrecht. Er is sprake van een roulerende rekening: Mensen die beschadigd zijn, beschadigen vaak weer anderen.

Afb. 1a – de negatieve spiraal: 'Hurt people hurt people'

Inzicht: Een hefboom tot verandering

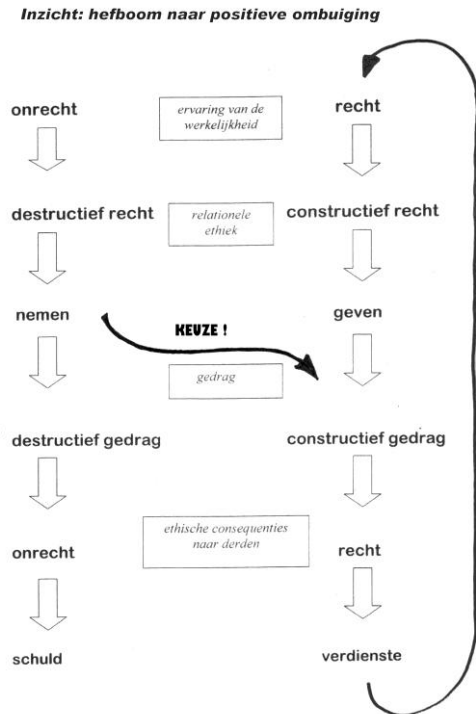
Het is duidelijk dat het leunen op destructief recht desastreuze gevolgen kan hebben. Dat leidt tot de vraag: 'Hoe kan dit voorkomen worden?'

Vanuit loyaliteit, is een mens geneigd om voor de volgende generatie iets recht te trekken. Tenminste, de intentie is daar. Juist wanneer iemand weet wat hij tekort gekomen is, neemt hij zich voor: 'Ik zal het later beter doen!'

Wanneer een mens tot *inzicht* komt van de schadelijke gevolgen van destructief gerechtigde aanspraak, kan dat helpend zijn om juiste keuzes te maken en positieve stappen te zetten. Een hulpbron mogen zijn voor zijn context, zijn nageslacht, maakt dat men zich een gewaardeerd mens kan voelen.

Wanneer men besluit niet te willen leunen op destructief recht, maar in tegendeel wil investeren in de zorg voor het nageslacht, bouwt men constructief recht op, waarmee

men tot een stuk waardevolle zelfvalidatie kan komen: 'Ik neem een krachtadig wilsbesluit: ik ben niet langer slachtoffer, ik neem mijn verantwoordelijkheid en investeer in mijn familie! Mijn kinderen zullen een betere toekomst voor ogen hebben dan ik had.' Zo'n houding verdient erkenning!

Afb. 1b

Andere hefboomen naar herstel:

- betrouwbare hulpbronnen in de familie

Vaak zijn de mensen van dichtbij een belangrijke bron van beschadigingen, maar meestal zijn ook juist zij degenen die kunnen bijdragen tot een vorm van herstel.

- erkenning voor de pijn

Wanneer men als volwassen kind in staat is de pijn uit de jeugd te bespreken met de ouders, (*weet je waar ik nog steeds last van heb?*) en men krijgt van hen een stuk erkenning in de vorm van woorden als: *'Tjonge, dat is voor jou ook niet gemakkelijk geweest!'*, dan kan dat balsem op de wonden zijn.

- erkenning voor de geboden zorg

Op zich hoeft het niet schadelijk te zijn wanneer kinderen helpers zijn in het gezin waarin ze opgroeien, zeker, wanneer moeder bijvoorbeeld enige tijd ziek is of vader buitenshuis. Het is wel belangrijk dat de ingezette zorg gezien en erkend wordt. Ook wanneer een kind na jaren nog eens te horen krijgt dat het ouders zo goed heeft gedaan, dat het kind steeds de vrede wilde bewaren of zelf niet lastig wilde zijn omdat

de ouders al genoeg zorgen hadden, kan dat helend zijn. Rechtstreekse erkenning van 'geven' levert innerlijke vrijheid op. (5)

- inzicht in de bovenliggende generaties, komen tot ontschuldiging.

Iemands ouders zijn ook de mensen geworden die zij zijn door hun achtergronden en geschiedenis, door de feiten en de manieren waarop er met hen werd omgegaan, door hun beschadigingen en tekorten. Inzicht in deze achterliggende problematiek kan helpen te beseffen dat er geen sprake is van SCHULD van de ouders.

Overigens wil dit niet zeggen dat er geen fouten zijn gemaakt of dat het allemaal niet zo erg is wat er gebeurd is. Ont-schuldiging kán te snel gegeven worden. Wanneer eerst de pijn en de consequenties van het gebeurde onder ogen zijn gezien, dan kan daarna een poging in het werk worden gezet om tot exoneratie of ontschuldiging te komen. (Zie: 6)

- de gemeente als betrouwbare context

Niet iedereen heeft een familie waarin het mogelijk is om resten van betrouwbaarheid te exploiteren. Het is dan ook van het grootste belang dat christelijke gemeenschappen een veilige context bieden aan iedereen. Jim Wilder heeft samen met anderen in het Life-model hier waardevolle richtlijnen voor gegeven. (Zie:7)

- vergeving

Het is voor een christenhulpverlener een extra hulpmiddel om de diepte van vergeving met de cliënt te bespreken. Daarbij moet bedacht worden dat vergeving vaak een proces is wat geruime tijd kan nemen. Vergeving kan niet opgeëist worden, vergeving moet wel gevraagd worden. Men kan onderscheid maken in niet willen of niet kunnen vergeven, waarbij mag worden opgemerkt dat God het van ons vraagt. En zou Hij iets van ons vragen wat we - met Zijn hulp – niet zouden kunnen doen? Vaak helpt het al wanneer mensen uitspreken dat ze vergevingsgezind willen zijn. God kan de rest dan door hen heen werken, ook al gaat dat soms nog in 'levels'. Het bovennatuurlijke vergeven, wat we alleen met Gods hulp kunnen bereiken, kan mensen in de vrijheid zetten en innerlijke genezing en heling op een diep niveau bewerken.

- leren geven en ontvangen

Hanneke Meulink – Korf schrijft in haar boek *De onvermoede derde: een eigen bestaan opbouwen op persoonlijke titel is misschien nog moeilijker wanneer een mens als kind in zijn geven sterk werd beknót, dan wanneer een kind te weinig kreeg.* (8) En even later: *dat een kind persoon wordt niet alleen door zorg en betrouwbaarheid te ontvangen maar ook door te kunnen geven.* (9)

Het is voor cliënten van wezenlijk belang dat zij zich bewust worden van hun eigen behoeftes en verlangens, en dat zij deze kenbaar maken.

Tot de meest destructieve en vertrouwen-vernietigende menselijke neigingen behoort de slaafse neiging om het mensen naar de zin te maken, liever dan het risico te nemen hen te bezeren door uit te spreken wat we nodig hebben en verlangen. (10)

Het is een beetje dubbel met dit probleem, want iemand met destructief recht heeft zelden het *vermogen* om zich hiervan bewust te zijn, en de *durf* hier rechtstreeks over

Bijlage 1

Voetnoten

- (1) Catharine Ducommun – Nagy - Van onzichtbare naar bevrijdende loyaliteit – Leuven 2008 - blz. 52
- (2) M. Michielsen, W. van Mulligen, L. Hermkens – Leren over Leven in Loyaliteit – toelichting bij de contextuele begrippen – blz. 280
- (3) Else-Marie van den Eerenbeemt – Door het oog van de familie - blz. 83
- (4) Else-Marie van den Eerenbeemt – Door het oog van de familie - blz. 93
- (5) Else-Marie van den Eerenbeemt – De liefdesladder – blz. 38
- (6) Terry Hargrave – Presentatie Studiedag CHE 27-10-'09
- (7) Jim Wilder e.a. - Leven naar Gods plan – Het Life model.
- (8) Hanneke Meulink – Korf & Aat van Rhijn – De onvermoede derde - blz.39
- (9) Hanneke Meulink – Korf & Aat van Rhijn – De onvermoede derde – blz. 107
- (10) M. Michielsen, W. van Mulligen, L. Hermkens – Leren over Leven in Loyaliteit – blz. 57

Bijlage 2

Literatuur:

Ivan Boszormenyi – Nagy & Barbara Krasner – Tussen geven en nemen – Haarlem 2005

Catharine Ducommun – Nagy - Van onzichtbare naar bevrijdende loyaliteit – Leuven 2008

Else-Marie van den Eerenbeemt – Alle dochters! – Haarlem 2008

Else-Marie van den Eerenbeemt – De liefdesladder – Amsterdam – Antwerpen 2006

Else-Marie van den Eerenbeemt – Door het oog van de familie – Amsterdam 2009

Hans Groeneboer – Broers en zussen – Gorinchem 2009 – Amsterdam 2009

Hanneke Meulink en Aat van Rhijn – de onvermoede derde – Zoetermeer 2005

M. Michielsen, W. van Mulligen, L. Hermkens – Leren over Leven in Loyaliteit – Leuven – Voorburg 2007

Jim Wilder e.a. – Leven naar Gods plan – Het life model